

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 19 grudnia 2016 roku, wydanym w sprawie o sygn. akt II Ns 2536/12, z wniosku (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. z udziałem: B. T., R. W., K. W. (1), I. W., Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł., (...) Bank (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W., o stwierdzenie nabycia spadku po D. W., Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi II Wydział Cywilny stwierdził, że:

spadek po D. W., synu A. i K. z domu T., zmarłym w dniu 11 kwietnia 2011 roku w Ł., ostatnio stale zamieszkałym w Ł., na podstawie ustawy nabyła siostra jego matki B. T. w całości.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd I instancji oparł na ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych, które przedstawiają się następująco:

Spadkodawca D. W. zmarł w dniu 11 kwietnia 2011 roku w Ł., gdzie ostatnio stale zamieszkiwał. W dacie śmierci był rozwiedziony. Pozostawił po sobie jedną córkę – J. W.. Rodzice D. W. i jego dziadkowie zmarli przed nim, spadkodawca nie miał rodzeństwa. Matka spadkodawcy miała jedną siostrę – B. T., ojciec spadkodawcy miał jednego brata – K. W. (2), który zmarł przed spadkodawcą pozostawiając po sobie jednego syna – R. W..

Spadkodawca nie sporządził testamentu. Żaden ze spadkobierców nie zrzekł się dziedziczenia po nim, ani nie został uznany za niegodnego dziedziczenia. W skład spadku nie wchodzi gospodarstwo rolne, ale spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego przy ul. (...) w Ł..

W dniu 25 sierpnia 2011 roku, przed Notariuszem P. N., J. W. złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku po ojcu. Oświadczyła również, że nie posiada zstępnych. O odrzuceniu spadku powiadomiono R. W. w dniu 19 września 2011 roku oraz B. T. w dniu 13 września 2011 roku.

Na rozprawie w dniu 9 kwietnia 2013 roku B. T. i R. W. wnieśli o zatwierdzenie uchylenia się przez nich od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczeń o odrzuceniu spadku po D. W.. Wnioski uczestników wyłączono do odrębnego rozpoznania i rozstrzygnięcia i zarejestrowano pod sygnaturą II Ns 1604/13. Pismem z dnia 15 lipca 2013 roku R. W. wskazał, że ma dwoje dzieci: K. W. (1) i I. W. i również w ich imieniu chciałby odrzucić spadek po D. W..

W dniu 13 sierpnia 2013 roku zwrócono wniosek B. T. wobec niezuzupełnienia przez nią braków fiskalnych i formalnych wniosku.

W dniu 9 września 2013 roku, przed Notariuszem B. Ł., R. W. odrzucił przypadający mu spadek po D. W.. W dniu 30 czerwca 2014 roku R. W. złożył przed tutejszym Sądem ponownie oświadczenie o odrzuceniu spadku po D. W., zaś w dniu 22 września 2014 roku oświadczenia tej samej treści złożyli K. W. (1) i I. W.. Postanowieniem z dnia 1 grudnia 2014 roku Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi zatwierdził uchylenie się przez R. W. od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po D. W. oraz oddalił wniosek K. W. (1) i I. W..

Sąd Rejonowy wskazał, że w myśl art. 926 § 1 k.c. powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu. Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał nie chce lub nie może być spadkobiercą (art. 926 § 2 k.c.). Argumentował, że z powołanego wyżej przepisu wynika, iż prawo polskie przewiduje dwa źródła powołania do spadku: przepisy ustawy oraz wola spadkodawcy wyrażona w testamencie odpowiadającym wymaganiom formalnym. Podstawy dziedziczenia nie może stanowić żadna inna czynność prawna. Sąd meriti podkreślił, że w niniejszej sprawie spadkodawca nie sporządził testamentu. Do dziedziczenia są więc powołani spadkobiercy ustawowi D. W.. Porządek dziedziczenia ustawowego określają przepisy Kodeksu cywilnego, a zgodnie z brzmieniem art. 931 § 1 k.c. w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek. Stosownie do treści przepisu art. 1012 k.c. spadkobierca może przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste), bądź przyjąć spadek

z ograniczeniem jego odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też spadek odrzucić. W myśl przepisu art. 1015 k.c., oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania (§ 1). Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem. Można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 1018 § 3 k.c.). Konsekwencje prawne złożenia przez spadkobiercę oświadczenia o odrzuceniu spadku określa przepis art. 1020 k.c., zgodnie z którym spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku.

Sąd Rejonowy wskazał, że w niniejszej sprawie córka spadkodawcy J. W. skorzystała z uprawnienia przewidzianego w treści (...) k.p.c. i złożyła przed Notariuszem oświadczenie o odrzuceniu spadku po D. W.. Oświadczenie to należało uznać za wywołujące wszelkie skutki prawne, jakie ustawa wiąże ze złożeniem oświadczenia o odrzuceniu spadku. Córka spadkodawcy złożyła oświadczenie przed Notariuszem – tym samym wypełniając wymóg § 3 art. 1018 k.c., zmieściła się również w ustawowym terminie do złożenia takiego oświadczenia, określonym w treści § 1 art. 1015 k.c. Konsekwencją skutecznego złożenia przez J. W. oświadczenia o odrzuceniu spadku po D. W. była konieczność przyjęcia fikcji prawnej, iż J. W. – córka spadkodawcy nie dożyła otwarcia spadku. Tym samym z chwilą złożenia przez córkę spadkodawcy oświadczenia o odrzuceniu spadku, do dziedziczenia po D. W. doszli jego dalsi krewni – B. T. (siostra matki spadkodawcy) oraz R. W. (bratanek ojca spadkodawcy). Zaistniała sytuacja uregulowana w treści § 2 art. 934 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie otwarcia spadku, stosownie do którego jeżeli któreś z dziadków spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przysługiwał, przysługiwał jego zstępny. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału spadku między zstępnych spadkodawcy. Sąd I instancji podkreślił, że B. T. została powiadomiona o odrzuceniu spadku przez J. W. w dniu 13 września 2011 roku, zaś R. W. w dniu 19 września 2011 roku i od tych dat rozpoczął się bieg terminu do złożenia oświadczenia przez te osoby, gdyż w tych datach dowiedzieli się o tytule swego powołania do spadku. Ani B. T., ani R. W. nie złożyli oświadczeń o odrzuceniu bądź przyjęciu spadku po D. W. w określonym ustawą 6 - miesięcznym terminie. Jednakże przepis art. 1019 § 2 k.c. pozwala na uchylenie się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, jeżeli spadkobierca pod wpływem błędu lub groźby nie złożył żadnego oświadczenia w terminie ustawowym. Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd (art. 1019 § 3 k.c.). Sąd Rejonowy argumentował dalej, że w rozpoznawanej sprawie postanowieniem Sądu R. W. uzyskał zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po D. W.. Zatem jego oświadczenie, złożone przed Notariuszem w dniu 9 września 2013 roku i ponownie przed Sądem w dniu 30 czerwca 2014 roku jest skuteczne. Z chwilą skutecznego uchylenia się przez R. W. od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie, otworzył się termin do złożenia oświadczenia w tym przedmiocie przez jego dzieci, zatem oddalono wnioski K. W. (1) i I. W. o uchylenie się od skutków niezłożenia w terminie oświadczeń o odrzuceniu spadku po D. W., przyjmując, że oświadczenia złożone przez nich w dniu 22 września 2014 roku, zostały złożone w terminie.

Zgodnie z brzmieniem art. 1015 § 2 k.c. brak oświadczenia spadkobiercy w określonym ustawowo terminie jest jednoznaczne z prostym przyjęciem spadku. Zgodnie zaś z brzmieniem art. 130 § 2 k.p.c. pismo zwrócone nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma procesowego do sądu. Wobec zwrotu wniosku B. T. o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia w przedmiocie odrzucenia spadku po D. W. Sąd Rejonowy przyjął, że nie złożyła ona żadnego oświadczenia, co skutkuje przyjęciem przez nią spadku po D. W. wprost. Odnosząc się do wniosku B. T. o stwierdzenie nabycia spadku po D. W. z dobrodziejstwem inwentarza w oparciu o zastosowanie zasady słuszności Sąd Rejonowy wskazał, że niedopuszczalne jest stosowanie zasad współzycia społecznego do samego dziedziczenia. Art. 5 kodeksu cywilnego, który tę kwestię reguluje, ma zastosowanie do sytuacji, w których uczestnicy stosunków prawnych mają na nie wpływ i gdy może dochodzić do nadużycia uprawnień. Nie jest to natomiast możliwe przy samym dziedziczeniu, gdyż tu skutek następuje z mocy ustawy, a spadkobiercy bądź osoby pominięte w testamencie nie mają na niego wpływu. Sąd meriti argumentował, że w piśmiennictwie i orzecznictwie Sądu Najwyższego zgodnie wskazuje się, że przepis art. 5 k.c. powinien być wzięty pod uwagę przy rozstrzyganiu każdej sprawy cywilnej i to niezależnie od tego co jest źródłem prawa podmiotowego będącego podstawą zgłoszonego roszczenia, jak również niezależnie od tego jaki podmiot roszczenie to zgłosił (wyrok Sądu Najwyższego

z 16 stycznia 2014 r., IV CSK 196/13). O ile jednak zasady współżycia społecznego mogłyby być brane pod uwagę w sprawie o zapłatę, w której stroną pozwaną byłby spadkobierca ustawowy, który znalazłby się w sytuacji, w której mogłoby dojść do jego istotnego pokrzywdzenia (wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 17 lipca 2014 roku, w sprawie I ACa 516/13), o tyle niedopuszczalne jest stosowanie art. 5 k.c. w zakresie dziedziczenia.

W tym stanie rzeczy, na podstawie przepisu art. 934 § 2 k.c., Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po D. W., zmarłym w dniu 11 kwietnia 2011 roku, ostatnio stale zamieszkałym w Ł., na podstawie ustawy nabyła siostra jego matki B. T. w całości.

Apelację od powyższego postanowienia złożyła uczestniczka B. T., zaskarżając orzeczenie w całości.

Zaskarżonemu postanowieniu apelująca zarzuciła:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego tj. art. 5 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i w efekcie jego niezastosowanie oraz przyjęcie, że B. T. przyjęła spadek wprost, podczas gdy w niniejszej sprawie zachodzą wyjątkowe okoliczności pozwalające na zastosowanie art. 5 k.c. i przyjęcie, że uczestniczka postępowania przyjęła spadek z dobrodziejstwem inwentarza;
2. naruszenie przepisów prawa procesowego w stopniu mającym istotny wpływ na wynik rozstrzygnięcia tj. art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez niewystarczające wyjaśnienie w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia uzasadnionych przyczyn, dla których Sąd Rejonowy przyjął, iż w sprawie nie zachodzą wyjątkowe okoliczności uzasadniające zastosowanie art. 5 k.c.

W uzasadnieniu apelacji skarżąca podniosła, że przyjęcie, że uczestniczka dziedziczy spadek wprost sprzeciwia się zasadom współżycia społecznego, a elementarne poczucie sprawiedliwości oraz lojalności instytucji życia publicznego wobec obywateli, w związku z odrzuceniem spadku przez pozostałych spadkobierców, wymaga przyjęcia, że z uwagi na treść art. 5 k.c. uczestniczka postępowania przyjęła spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

W konsekwencji zgłoszonych zarzutów apelująca wniosła o:

1. zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez stwierdzenie, że uczestniczka postępowania B. T. dziedziczy spadek w całości, jednak z dobrodziejstwem inwentarza lub ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania;
2. zasądzenie zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie w II instancji według norm przepisanych. Pełnomocnik apelującej złożył jednocześnie oświadczenie, że koszty te nie zostały zapłacone ani w całości ani w części.

W odpowiedzi na apelację uczestnik postępowania (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W. wniósł o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie od apelującej na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje.

Apelacja skarżącej podlega odrzuceniu na podstawie art. 373 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. ze względu na brak substratu zaskarżenia.

Należy wskazać, że zakres kognicji sądu w postępowaniu o stwierdzeniu nabycia spadku i treść postanowienia kończącego to postępowanie wyznacza brzmienie art. 670 k.p.c. i 677 k.p.c. Przepisy te stanowią, że sąd spadku musi wyjaśnić z urzędu, kto i z jakiego tytułu jest spadkobiercą, a w orzeczeniu wymienić, poza spadkodawcą, wszystkich spadkobierców oraz ich udziały. Dla sądu zmierzającego do wydania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku kwestia, czy zostały złożone oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku ma znaczenie tylko o tyle, o ile warunkuje ustalenie, czy doszło do definitywnego nabycia spadku. Z art. 1012 k.c. wynika, że spadkobierca może przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste) lub przyjąć spadek z ograniczeniem

tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), albo też spadek odrzucić. Złożenie oświadczenia o przyjęciu spadku oraz treść tego oświadczenia, to zdarzenia istotne z punktu widzenia odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe. Zagadnienie nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie ma natomiast żadnego znaczenia dla samego stwierdzenia nabycia spadku i określenia zakresu dziedziczenia przez poszczególnych spadkobierców. Nie stanowi także w tym postępowaniu kwestii prejudykalnej.

Należy podkreślić, że w uchwale z dnia 13 października 2010 roku w sprawie III CZP 64/10 (Biul. SN 2010, nr 10, s. 6) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że w przepisach ustawowych brak jest podstawy, która by wymagała orzeczenia w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku o jego nabyciu wprost lub z dobrodziejstwem inwentarza. Taką podstawę tworzył jedynie § 145 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 roku - Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2007, Nr 38, poz. 249). Przepis ten nie był jednak przepisem prawa powszechnego, z którego wynikałoby uprawnienie dla uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku do domagania się zaznaczenia, czy chodzi o przyjęcie spadku wprost, czy z dobrodziejstwem inwentarza. Należy podkreślić, że ani późniejsze rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2015 roku - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 roku, poz. 925), ani obecnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 roku - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 roku, poz. 2316, ze zm.) nie zawierają odpowiednika § 145 ust. 2 wcześniejszego Regulaminu.

W niniejszej sprawie zaskarżonym postanowieniem Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi II Wydział Cywilny stwierdził, że spadek po D. W., synu A. i K. z domu T., zmarłym w dniu 11 kwietnia 2011 roku w Ł., ostatnio stale zamieszkałym w Ł., na podstawie ustawy nabyła siostra jego matki B. T. w całości. W sentencji orzeczenia Sąd meriti nie wskazał czy spadek został nabyty wprost czy z dobrodziejstwem inwentarza.

Zaskarżone postanowienie odpowiada wymaganiom określonym w art. 677 k.p.c., a kwestia prawna, na której oparta została apelacja od postanowienia Sądu Rejonowego nie podlega zaskarżeniu apelacją (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2010 r., III CZP 64/10, Biul. SN 2010, nr 10, s. 6; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2015 r., IV CZ 85/14, LEX nr 1653770; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2016 r., IV CZ 68/15, LEX nr 1994285).

Z tych względów Sąd Okręgowy orzekł jak w punkcie 1. sentencji.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej B. T. w postępowaniu apelacyjnym przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu – radcę prawnego M. P. - Sąd Okręgowy orzekł na podstawie § 16 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 12 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 roku w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. 2016, poz. 1715), podwyższając tak ustaloną kwotę (60 zł) zgodnie z § 4 ust. 3 powołanego Rozporządzenia o stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług, obowiązującą w dniu orzekania o tych opłatach, tj. o 23 %, (punkt 2. sentencji).

Na podstawie art. 520 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy ustalił, że każdy z uczestników postępowania ponosi we własnym zakresie koszty postępowania apelacyjnego związane ze swoim udziałem w sprawie (punkt 3. sentencji).